



Verksamhetsberättelse 2016

Högsta domstolen





Ordföranden har ordet

Det du nu håller i handen (eller möjligen läser på nätet) är Högsta domstolens första verksamhetsberättelse i mening av en berättelse om verksamheten. Man kan se det som en milstolpe. Men man kan också se det som bara ett av alla de steg som har tagits på vandringen från domstolens tillkomst år 1789 tills idag.

Domstolen fyllde alltså 227 år under det föregående verksamhetsåret. Ur ett ledamotsperspektiv är det en lång tid. När man studerar gamla rättsfall förstår man att många generationer har bidragit till såväl domstolens utveckling som rättsbildningen över tid. Namnen på de ledamöter som har deltagit förändras successivt. Vissa försvinner, andra tillkommer. Många finns med i decennier, färre skymtar bara förbi. Någon enstaka framträder som en snabbt slocknande blix, såsom Tore Almén (ledamot 1915–18), eller lyser som en fyrbåk under många år, såsom Hjalmar Karlgren (ledamot 1946–64).

Min företrädare Marianne Lundius skriver på temat att somt förblir sig likt i domstolen, medan annat förändras. Det gäller i både det långa och det korta perspektivet.

Något som förblir sig likt är den seriositet med vilken domstolens ledamöter i alla tider har gripit sig an värvet som domare. Det bär rättsfallssamlingarna vittnesbörd om. Och så måste det ju vara. I domstolen samlas ett antal av de vid var tid skickligaste juristerna i landet för att fullgöra vad som ursprungligen var en konungslig uppgift.

Men uppdraget har förändrats. Det handlar inte längre om att skipa den yttersta rättvisan i ett mål om något som har inträffat kanske åratals tidigare. Det handlar om att efter vad samhället behöver, men i det enskilda målet, åstadkomma största möjliga rättsliga vägledning för framtiden. Högsta domstolen är i den meningen inte längre till för parterna, den är till för landet och samhället i dess helhet. Omställningen har skett gradvis över lång tid, men den är tydlig och påtaglig. Och den ställer stora krav på domstolen och dess ledamöter.

Rättsbildning genom prejudikat kan innebära värderande ställningstaganden. Så är nog oftast fallet. Om en regel finns och är känd behövs det ju vanligtvis inget avgörande från Högsta domstolen för att upplysa om regeln. Ett prejudikat behövs först om det inte finns någon regel, eller om en befintlig regel är oklar till sitt innehåll. Men när domstolen då i ett mål slår fast en regel, eller klargör vad en oklar regel betyder, så innebär det ett ställningstagande grundat på överväganden som i vissa hänseenden liknar lagstiftning.

En fungerande rättsstat förutsätter att allmänheten har förtroende för rättsväsendet. I dagens samhälle följer inte förtroende med formell auktoritet. Förtroende förtjänas. Det gäller även en högsta domstol. Och förtroende bygger på legitimitet.

Det sagda innebär att ett prejudikat så långt som möjligt måste övertyga. Men en första förutsättning för det är att domstolen öppet och ärligt redovisar sina överväganden. Inte bara argument som talar för den lösning som domstolen stannar vid ska lyftas fram,

utan också de invändningar som kan göras mot denna. Ett ställningstagande som är svårt vinner inte på att det framställs som enkelt.

Transparanta och problematiserande domskäl kan naturligtvis locka till synpunkter och genmälen. Men kritik är inte av ondo, om den är konstruktiv. Då bör den ses som en del av ett samhällsutvecklande samtal.

Denna verksamhetsberättelse har, som jag ser det, betydelse för det samtalet. Några av oss som i olika roller arbetar på domstolen får tillfälle att berätta hur verksamheten bedrivs här och hur det i stort står till. Jag tror att det är bra för förståelsen av den viktiga samhällsuppgift som en högsta domstol har, och av värde för insikten om det sammanhang i vilket domstolens prejudikatbildning till form och innehåll bör ses.



*Högsta domstolens ordförande,
Stefan Lindskog*



Vår huvuduppgift är vägledning

Högsta domstolens viktigaste uppgift är att avgöra överklagade mål från hovrätterna som kan vara vägledande för hur liknande fall ska bedömas i framtiden (prejudikat). Vid sidan om denna uppgift prövar Högsta domstolen också ansökningar om att avslutade mål ska prövas på nytt (bl.a. resning) samt en del andra ärenden.

För de flesta av hovrätternas domar och beslut finns ett krav på prövningstillstånd för att Högsta domstolen ska pröva målet. Prövningstillstånd ges i princip endast om avgörandet kan antas bli vägledande (prejudikatskäl). Av ca 5 000 ansökningar per år beviljas drygt 100 prövningstillstånd. I praktiken blir därför hovrätterna sista instans i de allra flesta mål.

Prövningen i Högsta domstolen tar i första hand sikte på de rättsliga frågorna, men om prövningstillståndet inte har begränsats

prövas även bevisfrågor. De flesta målen avgörs genom skriftlig handläggning efter en föredragning. Det förekommer även att Högsta domstolen håller muntliga förhandlingar som i regel är öppna för allmänheten.

Efter att prövningstillstånd har beviljats prövar Högsta domstolen vanligen målet, men kan även upphäva avgörandet och återförvisa prövningen till behörig underrätt. Högsta domstolen kan inte, som vissa andra länders högsta domstolar, ogiltigförklara en lag eller annan föreskrift.

Vid Högsta domstolen tjänstgör sexton justitieråd. Frågan om prövningstillstånd ska beviljas eller inte avgörs vanligtvis av ett eller tre justitieråd. Om prövningstillstånd har beviljats avgörs målet slutligt av fem justitieråd eller vid enstaka tillfällen av samtliga justitieråd (plenum).



Kollegialt dömande i Högsta domstolen

När Högsta domstolen meddelar ett prejudikat, består domstolen av fem ledamöter. Grundtanken med en sådan kollegial sammansättning är att domstolen ska göra en allsidig genomgång och analys av rättsfrågorna. Ett kollegialt beslutsfattande är till för att svårbedömda rättsliga angelägenheter ska bli prövade och belysta ur olika infallsvinklar. Den praktiska rättstillämpningen ska förenas med en juridisk systematik.

I Högsta domstolens verksamhet får detta sin betydelse genom att ledamöterna har erfarenheter från skilda rättsområden och från olika typer av juridiska arbeten. Det finns en blandning av generalister och specialister men också av praktiker och teoretiker inom domstolen.

Med den kollegiala sammansättningen ska det vara möjligt för Högsta domstolen att ta sig an både rättsliga problem som har diskuterats sedan lång tid tillbaka och juridiska frågor som den moderna samhällsutvecklingen ger upphov till. Det rör sig inte bara om lagtolkning i sedvanlig mening, utan också om att fastställa innebörden i mer allmänt hållna svenska och internationella rättsgrundsatser, att i längre och kortare

perspektiv bedöma konsekvenser av olika ställningstaganden och att göra avvägningar mellan enskilda och allmänna intressen.

Det kollegiala dömandet innebär ett samarbete med bibehållen integritet hos den enskilda domaren. Varje ledamot svarar för sin egen uppfattning men måste också presentera sina argument och överväga kollegornas synpunkter. Just den mångsidiga överläggningen och bedömningen av målets alla aspekter ger de bästa möjligheterna för ett avgörande som vägleder och står sig över tid.



Avdelningsordförande Gudmund Toijer

En högsta domstol under ständig utveckling

Gentemot de personer, företag och samhällsintressenter som påverkas av Högsta domstolens avgöranden har vi ett ansvar att fullgöra våra uppgifter med hög kvalitet och stor effektivitet. Vi tar det ansvaret genom att bedriva ett aktivt utvecklingsarbete.

Personal

Personalen är verksamhetens viktigaste tillgång. Organisationen och arbetsformerna ska inte bara säkerställa ett effektivt kvalitetsarbete utan även fortsätta att attrahera personal med hög kompetens och stort engagemang på alla befattningar.

Under året utvärderades organisationen och arbetsformerna. Beredningsjurister anställdes för att renodla justitiesekreterarnas roll till arbete med svåra eller prejudikatintressanta mål. Vidare genomfördes satsningar på friskvård och internutbildning.

Prejudikat

Varje prejudikat har sitt eget unika vägläggande innehåll. Prejudikatbildningen sker efter en författningsreglerad prövning av de mål som överklagats hit. Högsta domstolens kärnverksamhet kan därför egentligen inte mätas i siffror.

I vår strävan att arbeta med verksamhetsmål som är tydliga och möjliga att följa upp har vi ändå ett riktmärke att meddela 100 prejudikat per år. Antalet har bestämts genom att ställa de arbetsinsatser som normalt krävs för att meddela ett prejudikat i förhållande till tillgängliga personella resurser. Under året meddelades 104 prejudikat.

Handläggningstider

Vi har olika tidsmål beroende på om handläggningen gäller prövningstillstånd (dispensmål), mål som har beviljats prövningstillstånd (dispenserade mål) eller extraordinära mål (bl.a. resning). För varje kategori finns ett tidsmål för den normala handläggningstiden (median) och ett tidsmål för den handläggningstid efter vilken de allra flesta målen är avgjorda (75:e percentil).

Tidsmålen för dispensmålen ska styra mot att klaganden och övriga som berörs får ett snart besked om hovrättens avgörande står fast eller inte. För att uppnå tidsmålen sorterar vi ut ett mindre antal svåra eller omfattande mål för en mer grundlig genomgång medan flertalet enkla mål omgående föredras för avgörande (inkorgsanalys). Under året uppgick den normala handläggningstiden till 0,9 mån och de allra flesta målen var avgjorda inom 1,8 mån.

Tidsmålen för de extraordinära målen ska styra mot att sökanden får ett relativt snart besked huruvida det laga kraftvunna avgörandet som angrips står fast eller inte. I fråga om handläggningstid kan vi inte prioritera de extraordinära målen på samma sätt som dispensmålen. Under året uppgick den normala handläggningstiden till 1,8 mån och de allra flesta målen var avgjorda inom 7,7 mån.

När Högsta domstolen beviljar prövningstillstånd av prejudikatskäl kommer målets avgörande att beröra en vidare krets än parterna i målet. Prejudikatet kommer att påverka den framtida rättstillämpningen och därmed få konsekvenser för olika intresser i samhället. Tidsmålen för de dispenserade målen ska säkerställa att prejudikaten uppfyller högt ställda kvalitetskrav. De dispenserade målen avgörs nästan undantagslöst av fem ledamöter. Under året uppgick den normala handläggningstiden till 15,9 mån och de allra flesta målen var avgjorda inom 19,1 mån.

Balanser

För att kunna uppnå våra tidsmål krävs låga balanser. Vi strävar efter att vår totala balans inte ska överstiga 1 550 mål. Under de senaste åren har vi bedrivit ett intensivt

arbete med att minska balanserna. Vid årets slut uppgick balanserna till 833 mål.

Med det långsiktiga målet att korta ned handläggningstiderna i de dispenserade målen genomfördes under året ett särskilt projekt med att minska balanserna av svåra eller omfattande dispensmål.

Ekonomi

Budgeten för 2016 uppgick till 83 290 tkr och domstolen fick med sig ett överföringsbelopp om 446 tkr från 2015. Lönekostnaderna uppgick till 80 593 tkr och driftskostnaderna till 3 819 tkr. Underskottet för 2016 blev 676 tkr.



Kanslichef Måns Wigén

Några avgöranden under året

Straffet för mord

(NJA 2016 s. 3)

En man dömdes för mord. Frågan var vilken påföljd han skulle få. Det var första gången som Högsta domstolen prövade frågan om påföljd för mord sedan straffskalan ändrats den 1 juli 2014. Lagändringen syftade till att domstolarna i en majoritet av fallen skulle döma till livstids fängelse för mord. Högsta domstolen ansåg dock att den nya lagtexten inte stämde med motiven och att det då var lagtexten som skulle ha företräde. Omständigheterna i målet var inte sådana att det fanns skäl för livstids fängelse. Påföljden blev i stället fängelse i sexton år.

Falska bud vid försäljning av bostadsrätt

(NJA 2016 s. 39)

En närstående till säljarna av en bostadsrätt lämnade falska bud i syfte att driva upp priset. Högsta domstolen konstaterade att de falska buden hade utgjort ett vilseledande, som medfört skada för köparna och vinning för säljarna. Den som hade lämnat de falska



buden dömdes därför för bedrägeri och skulle även betala skadestånd till köparna.

Fotografier av konstverk

(NJA 2016 s. 212)

En ideell förening drev en webbplats och databas med fotografier av konstverk som stadigvarande var placerade på allmän plats. Tvist uppstod mellan den ideella föreningen och en organisation som företrädde upphovsmännen till konstverken. Högsta domstolen förklarade att den ideella föreningen inte hade rätt att via internet överföra konstverken till allmänheten utan tillstånd från upphovsmännen.

Den avvikande lokalytan

(NJA 2016 s. 237)

En näringsidkare sålde till en annan näringsidkare en bostadsrätt till en kontorslokal. Köparen krävde prisavdrag därför att lokalens yta var mindre än vad som hade framgått av annonsen och objektsbeskrivningen. Högsta domstolen ansåg att uppgiften om arean var en avtalad egenskap och att uppgifterna gett köparen godtagbar anledning att inte före köpet undersöka lokalens area. Fel ansågs föreligga till följd av den avvikande arean. En allmän friskrivning kunde inte ges verkan mot den preciserade areauppgiften. Dock ansåg Högsta domstolen att köparen borde ha märkt felet och reklamerat det tidigare.

Fel i fastighet

(NJA 2016 s. 346)

Ett småhus med byggår 1989 förvärvades av köpare 2004. När de skulle sälja det vidare 2011 upptäcktes omfattande fuktskador. Huset var försett med en putsad enstegstätd fasad, som man sedan 2007 vet medför risker för fuktskador. När huset byggdes var konstruktionen dock allmänt godtagen i branschen och ansågs förenlig med gällande byggnorm. Fastigheten ansågs därför inte avvika från vad köparen med fog kunnat förutsätta. Något fel i fastigheten hade alltså inte förelegat.

Skadestånd för kränkande behandling enligt skollagen

(NJA 2016 s. 596)

En lärare utdelade under en lektion en örfil mot en sjuårig elev. Skolinspektionen väckte talan mot den kommun som ansvarade för skolan och begärde för elevens räkning skadestånd för kränkning. Högsta domstolen konstaterade att lärarens beteende var otillåtet, även om syftet med det var att komma till rätta med ett oacceptabelt beteende av eleven och även om eleven hade provocerat läraren. Den kränkning som örfilen hade inneburit kunde enligt Högsta domstolen inte betecknas som ringa. Eleven tillerkändes därför kränkningssättning med 5 000 kr.

Påföljdsbestämning i ett fall där den tilltalades ålder inte varit klarlagd

(NJA 2016 s. 719)

En man, vars identitet och ålder var oklar, hade gjort sig skyldig till grov misshandel. Han sa att han var 16 år vid brottstillfället men riksåklagaren påstod att han hade fyllt 21 år. Frågan var hur de regler som innebär att påföljden ska vara mildare för unga lagöverträdare ska tillämpas i ett sådant fall. Högsta domstolen grundade sin bedömning av mannens ålder på en tandmognadsundersökning och ansåg att det mest sannolika var att han hade fyllt 20 år. Påföljden bestämdes med denna utgångspunkt.

Likgiltighetsuppsåt

(NJA 2016 s. 763)

En man dödade en annan man med ett knivhugg i ryggen. Gärningsmannen hade en psykisk störning som enligt Högsta domstolen gjorde att det vid bedömningen av hans uppsåt inte kunde uteslutas att han trodde att offret inte skulle dö av hugget. Han ansågs därför inte ha haft likgiltighetsuppsåt till offrets död. Mannen dömdes inte för uppsåtligt dödande utan för synnerligen grov misshandel och grovt vållande till annans död.

Ingen ersättning för förlorad fritid vid försenat flyg från Thailand

(Högsta domstolens dom den 8 november 2016 i mål T 814-15)

Sedan en privatperson hade bokat en resa tur och retur Stockholm–Bangkok med ett thailändskt flygbolag blev återresan försenad och flyget anlände till Stockholm sju timmar efter utsatt tid. Passageraren ville därför ha ersättning för sin förlorade fritid. Den EU-rättsliga regleringen var inte tillämplig. Högsta domstolen kom fram till att passageraren inte kunde anses ha rätt till sådan ersättning.

Pris för konsumenttjänst

(Högsta domstolens dom den 22 november 2016 i mål T 3445-15)

Sedan en konsument avtalat med en näringsidkare om utförande av arbeten på konsumentens villafastighet till ett visst timpris uppkom tvist om ersättningens storlek. Enligt Högsta domstolen är det i ett sådant fall näringsidkaren som ska bevisa att omständigheterna sammantagna är sådana att det begärda priset är skäligt. En utgångspunkt är här att näringsidkarens redovisning

bör göra det möjligt för konsumenten att bedöma det utförda arbetets art och omfattning samt hur priset har beräknats. Eftersom redovisningen bara angav hur många timmar som angivna personer sammanlagt hade arbetat varje dag, men inte vilket arbete som utförts eller hur tiden fördelats mellan olika arbetsmoment, ansågs näringsidkaren inte ha bevisat att det begärda priset var skäligt.

Samägenderätt

(Högsta domstolens dom den 20 december 2016 i mål T 6169-15)

Två makar ägde med lika stora andelar en fastighet. Sedan en av makarna hade lånat pengar för att utföra förbättringsarbeten på den samägda fastigheten uppkom frågan om också den andra maken inom ramen för bodelning mellan makarna skulle ansvara för skulden. Enligt Högsta domstolen presumeras ägarna till samägd egendom svara, var och en i förhållande till sin andel, för kostnader för åtgärder som någon av dem med övrigas samtycke vidtar för förvaltning eller förbättring av egendomen. Ansvaret för skulden skulle därför i bodelningen vara delat.



Misstag vid inbetalning av skatt

(Högsta domstolens dom den 20 december 2016 i mål T 309-16)

En person lämnade vid betalning för skatt av misstag uppgifter som medförde att beloppet krediterades en annan persons skattekonto, som därmed kom att visa överskott. Detta togs i anspråk genom utmätning för kontohavarens skulder till enskilda borgenärer. Av läran om *condictio indebiti* ansågs följa att Skatteverket inte behövde återbetala det mottagna beloppet till betalaren.

Kroppsbesiktning som syftar till att ta reda på om den misstänkte är straffmyndig

(Högsta domstolens beslut den 23 december 2016 i mål Ö 4753-16)

Kroppsbesiktning utgör ett påtvingat kroppsligt ingrepp av det slag som medför att det enligt regeringsformen krävs stöd i lag för ett förordnande om en sådan åtgärd. Enligt vissa bestämmelser i rättegångsbalken (28 kap. 11 och 12 §§) finns en rätt till kroppsbesiktning för att utröna omständigheter som kan vara av betydelse för utredning om ett brott. Dessa bestämmelser ansågs av Högsta domstolen inte utgöra lagstöd för en kroppsbesiktning som syftar till att ta reda på om den misstänkte är straffmyndig.

Köp vid internetauktion

(Högsta domstolens dom den 29 december 2016 i mål T 4080-15)

Vid en internetauktion, där inga särskilda försäljningsvillkor hade angetts, ansågs avtal ha uppkommit med den som lämnat det högsta budet när den av säljaren angivna sluttiden hade passerats. Enligt Högsta domstolen har den angivna sluttiden vid sådana nätauktioner samma funktion som klubbslaget vid en traditionell auktion. Säljaren, som valde att fortsätta auktionen efter att sluttiden passerats och sälja föremålet till en senare budgivare, blev skadeståndsskyldig mot den förste budgivaren.



Högsta domstolens utåtriktade verksamhet - även annat än att meddela domar

Högsta domstolen kan ibland te sig som ganska sluten, i vart fall till det yttre. Till skillnad från andra domstolar håller Högsta domstolen sällan huvudförhandling, vilket annars kan vara ett tillfälle att få i vart fall viss insyn i domstolens arbete. Med undantag för registratorskontoret är lokalerna också (när det inte pågår en förhandling) stängda för allmänheten.

Som prejudikatinstans har Högsta domstolen emellertid ett ansvar för att inte bara döma i mål som ska bli vägledande för olika aktörer i rättssamhället, utan också för att sprida information om domstolens roll och verksamhet till en bredare krets. Ett av flera sätt att göra det är att ta emot studiebesök. Besöken kan ha vitt skilda syften, men de utgör i regel goda tillfällen att informera närmare om hur verksamheten bedrivs i en prejudikatinstans och hur domstolens roll på olika sätt präglar samtliga medarbetares vardag i domstolen.

Under 2016 besöktes domstolen bl.a. av konstitutionsutskottet, justitieutskottet, justitieministern med medarbetare, Gävle

tingsrätt, Söderorts åklagarkammare, studenter, Samfundet St. Erik, Kronofogdemyndigheten samt av grupper av fiskaler och assessorer som i framtiden kan tänkas komma att arbeta i domstolen. Nämnas kan också att finalen i SM i juridik (en rättegångstävling för studenter från universiteten med juristprogram) även 2016 hölls i domstolens sessionssal. Tävlingsdomare var fem av Högsta domstolens ledamöter.

I likhet med tidigare år har Högsta domstolen haft besök av ett antal delegationer från andra länder. Domstolen har tagit emot flera kinesiska besök, t.ex. en delegation från China International Economic and Trade Arbitration Commission (CIETAC) samt bl.a. delegationer från Taiwan, Sydkorea och från den tunisiska högsta domstolen. Möjligheterna till erfarenhetsutbyte med de nordiska högsta domstolarna är relativt frekventa. Det årliga rättspresidentsmötet hölls 2016 i Akureyri på Island och det årliga domarmötet i Oslo. Det kan också nämnas att en grupp från Finlands högsta domstol besökte domstolen i syfte att bl.a. diskutera arbetssätt och arbetsformer för de högsta instanserna.

Domstolens ledamöter deltar ofta i paneler vid olika sammankomster riktade till andra jurister, skriver artiklar i juridiktidskrifter och i festskrifter och håller föredrag företrädesvis rörande Högsta domstolens prejudikatbildande verksamhet. Under 2016 har ledamöter i domstolen bl.a. skrivit artiklarna "Reglerna vid påföljdsbestämning", "Köprättens divergerande innehåll" och "Rättsutvecklingen beträffande ersättning för inställda och försenade tåg". Två av domstolens ledamöter deltog också vid Göta hovrätts regionala domardagar bl.a. med ett anförande om nya avgöranden från Högsta domstolen och i en paneldebatt om domskrivning.

Några av domstolens ledamöter har under året undervisat bl.a. vid Domstolsakademien, Advokatdagarna och vid ett par av universiteten. En ledamot har hållit föredrag om rättigheter i HD:s praxis inom privaträtten vid Oxford Law Symposium och en annan har deltagit i Venedigkommissionens arbete om konstitutionella frågor. Två av domstolens ledamöter deltog i november i ett seminarium och i arbetsgrupper vid ett

EU-domarmöte i Luxemburg. Vidare har en ledamot talat om immaterialrätten i Högsta domstolen vid ett nordiskt seminarium i Köpenhamn. Domstolens ordförande har representerat domstolen vid ett stort antal tillfällen bl.a. vid invigningar av andra domstolar och genom intervjuer i bl.a. radio.



Likt och olikt i Högsta domstolen

När jag nu har lämnat Högsta domstolen efter drygt 18 års tjänstgöring och funderar på domstolens utveckling under den tiden, så kan jag konstatera att utnämningsförfarandet är helt olikt jämfört med när jag blev ledamot i domstolen. Då blev man upprörd av justitieministern eller av expeditionschefen i Justitiedepartementet och tillfrågad om man skulle kunna tänka sig att bli ledamot av Högsta domstolen. Hur processen fram till telefonsamtalet gick till var höljt i dunkel. Men från och med 2011 utlyses tjänsterna och hågade jurister ansöker om anställning i ett ansökningsförfarande. Domarnämnden, som är en självständig myndighet, bereder ansökningsärendet och rangordnar sökandena efter att ha tagit referenser och intervjuat dem.

När det gäller inledningen till det utnämnda justitierådets första dag i Högsta domstolen så är allt sig likt. Det utnämnda justitierådet inställer sig i ordförandens tjänsterum strax före klockan nio då hälsningsceremonin i plenisalen ska äga rum. Plenisalen är en pampig sal där bl.a. Karl XI blickar ner på ledamöterna från ett stort oljeporträtt, och det är den sal där samtliga ledamöter sam-



Marianne Lundius, Högsta domstolens ordförande under åren 2010-2016

las för att döma i ett mål som ska avgöras i plenum. Hälsningsceremonin inleds med att en justitiesekreterare läser upp justitierådets fullmakt. Därefter håller ordföranden ett hälsningsanförande till justitierådet. Det nyvordna justitierådet hälsar sedan på sina kolleger och därefter på den övriga personalen.

När jag första gången besökte Bondeska palatset där Högsta domstolen är inrymd slogs jag av hur slitet det gamla palatset var. Skicket är i dag helt olikt det dåvarande. Domstolens lokaler renoverades pietetsfullt med en viss modernisering av arbetsrummen och ett modernt lunchrum. Det säger sig självt att Bondeska palatset, när alla inhystes i palatset, blev ett mer levande hus som andades aktivitet och viss modernitet.

När det gäller handläggningen av målen så är det mycket som är olikt jämfört med när jag började i domstolen. Kansliet har delats i två enheter med vardera en inkorg, där de inte prejudikatvärda överklagandena direkt sorteras ut för prövning av en ledamot. Det har lett till att handläggningstiderna för de mål som inte får prövningstillstånd avsevärt

har förkortats medan utrymmet för arbetet med de svåra dispenserade målen har fått större utrymme vilket i sin tur har höjt kvaliteten i rättsutredningarna. Denna ordning är i stora delar olik den ordning som gällde tidigare, där alla inkommande mål fördelades på 32 rotlar och ungefär hälften av de föredragande revisionssekreterarnas tid ägnades åt de mål som ur prejudikatsynpunkt var helt ointressanta.

Vad gäller rättsbildningen så är det mycket som är olikt jämfört med när jag började. Såvitt avser gemenskapsrätten så var domstolen på den tiden mycket sparsam med att inhämta förhandsavgöranden från EG-domstolen. Under det första årtiondet av det svenska medlemskapet i EU refererade Högsta domstolen till gemenskapsrätten i endast 23 av de avgöranden, som är refererade i NJA. Det var först i avgörandet i NJA 2002 s. 75 som Högsta domstolen erkände gemenskapsrättens företräde framför nationell rätt och konstaterade att begränsningarna i den svenska lönegarantilagen var oförenliga med gemenskapsrätten. Under det senaste årtiondet inhämtade Högsta domstolen mer än dubbelt så många förhandsavgöranden

och referenserna till gemenskaps- respektive unionsrätten ökade till 100.

Den europeiska konventionsrätten har fått en stark framväxt i Högsta domstolens rättstillämpning framför allt vad gäller enskildas rätt till skadestånd för långsam handläggning. Även i andra typer av avgöranden har Europakonventionen fått betydelse i rättstillämpningen, såsom vid utlämning till annat land för lagföring eller verkställighet av straff.

Högsta domstolen har allt efter hand också utvecklat en mer aktiv lagprövningsroll. Redan före ändringen i regeringsformen 2011, som tidigare innebar ett krav på att det skulle föreligga en uppenbar motstridighet mellan vanlig lag och grundlag för att en grundlagsbestämmelse skulle få företräde, hade domstolen tillämpat en partiell ”icke-tillämpning” som kan ses som en parallell till en grundlagskonform tillämpning. Motsvarande betraktelsesätt finns när det gällde svenska lagreglers förenlighet med Europakonventionen. Vidare kan nämnas avgöranden som bl.a. NJA 2012 s. 400 (Mangadomen) och NJA 2014 s. 323 (ideellt skadestånd för förlust av medborgarskap), vilka hänför sig till tiden efter grundlagsändringen.

År 2010 inträffade något som var väldigt olikt i förhållande till vad som förevarit under alla de år som jag varit verksam i Högsta domstolen och det var att domstolen fick en kvinnlig ordförande. När jag nu har gått i pension så är allt sig likt igen med en manlig ordförande.

Något som har varit sig likt under alla år är en fantastisk kollegialitet och en spänstig intellektuell miljö med ledamöter som hyser en stor respekt för det ansvarsfulla värvet att vara domare i Högsta domstolen.

Personal

Ordföranden Stefan Lindskog är domstolschef och kanslichefen Måns Wigén är chef över kansliet med två beredningsenheter, ett registratorskontor och en administrativ avdelning. Domstolen har drygt 90 anställda.

Ledamöterna

I Högsta domstolen tjänstgör sexton justitieråd. Två av dem tjänstgör i Lagrådet – som granskar lagförslag – enligt ett cirkulerande schema. Resterande fjorton justitieråd tjänstgör på domstolens två dömande avdelningar. Stefan Lindskog leder arbetet på den första och avdelningsordföranden Gudmund Toijer leder arbetet på den andra.

Av samtliga ledamöter är elva män och fem kvinnor. Tre av dem arbetade tidigare som advokater, två kommer närmast från rättsvetenskapen, sju har sin senaste anställning i domstol och övriga fyra kommer från höga positioner inom statsförvaltningen.



Beredningsenheterna

Beredningsenheterna ansvarar för beredning, föredragning och expediering av målen. Beredningschefen Jens Wieslander leder arbetet på enhet 1 och beredningschefen Olof Wetterqvist leder arbetet på enhet 2. Båda beredningscheferna är ordinarie domare och tjänstlediga från sina anställningar vid Stockholms tingsrätt.

På varje enhet arbetar ca femton justitiesekreterare med att bereda, föredra och lämna förslag till avgörande. Justitiesekreteraren gör en självständig bedömning av frågorna i målet, motiverar sina ställningstaganden och lämnar en rättsutredning till stöd för ledamöternas prövning. Justitiesekreterarna är domarutbildade och flertalet har även erfarenhet från Regeringskansliet, JK eller JO. Från sommaren 2016 arbetar tre beredningsjurister på vardera enheten med att bereda, föredra och lämna förslag till avgö-



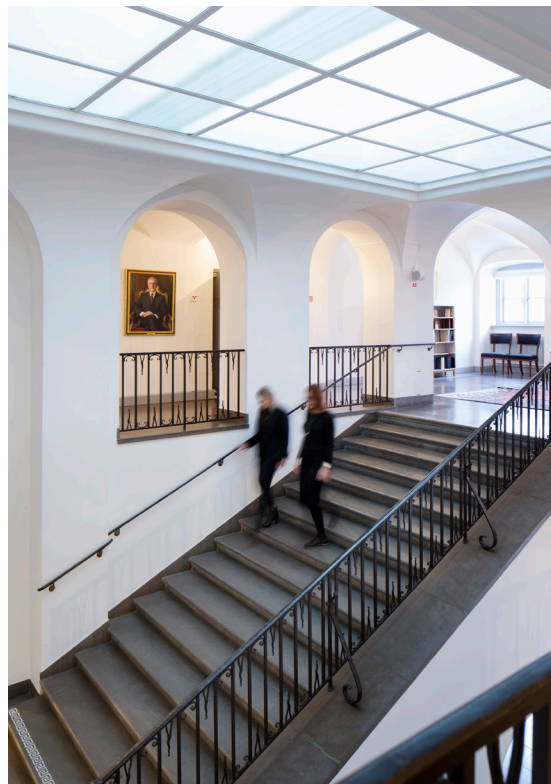
rande i enklare mål. Beredningsjuristerna är tingsmeriterade och de flesta har ytterligare arbetslivserfarenhet. På varje enhet arbetar också ca åtta domstolssekreterare under ledning av Maria Alenfalk och Carola Brenander med de administrativa delarna av beredningsarbetet. Flertalet av dem har lång erfarenhet från domstolsarbete.

Registratorskontoret

Registratorskontoret ansvarar för registrering och arkivering av mål. Enheten tar också emot personer som vill lämna in eller hämta ut handlingar. Registratorn Tove Levelind leder arbetet på enheten. På enheten arbetar fyra registratorsassistenter med registrering av inkommande mål och två arkivhandläggare med arkivering av avslutade mål. Flertalet av dem har lång erfarenhet från arbete i Högsta domstolen.

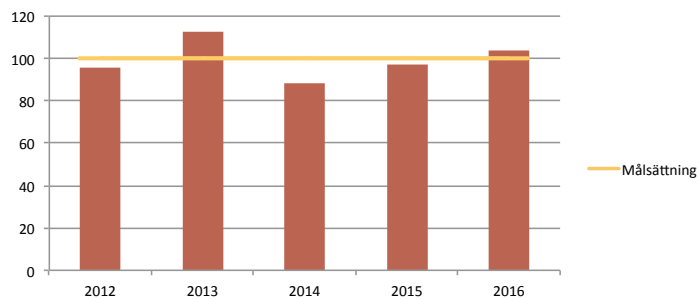
Administrativa avdelningen

Den administrativa avdelningen svarar för bl.a. budget, rekrytering, planering och uppföljning av verksamheten, IT, bibliotek, expedition och lokalvård. På enheten arbetar en chefsadministratör, en bibliotekarie, en administrativ fiskal, en administratör, en IT-handläggare, en sekreterare på Lagrådet, tre expeditionsvaktmästare och en lokalvårdare. Flertalet av dem har mycket lång erfarenhet från arbete i Högsta domstolen.

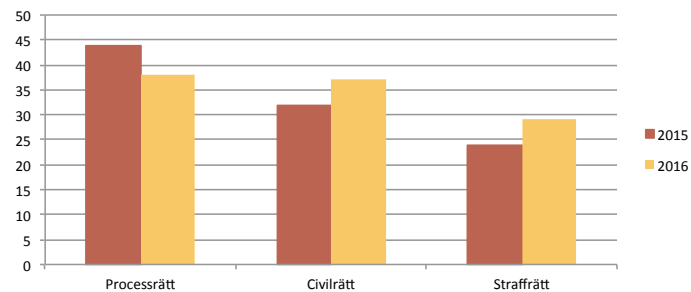


Statistik

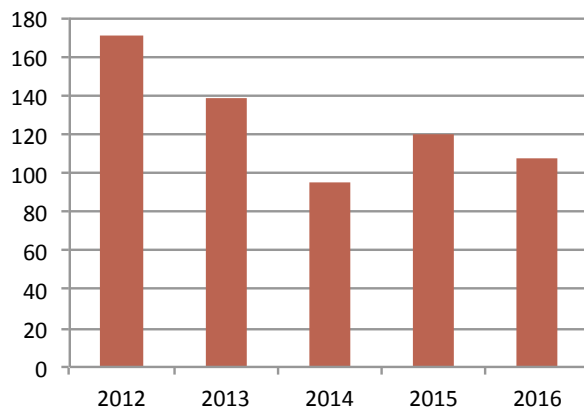
Prejudikat – antal



Prejudikat – rättsområden

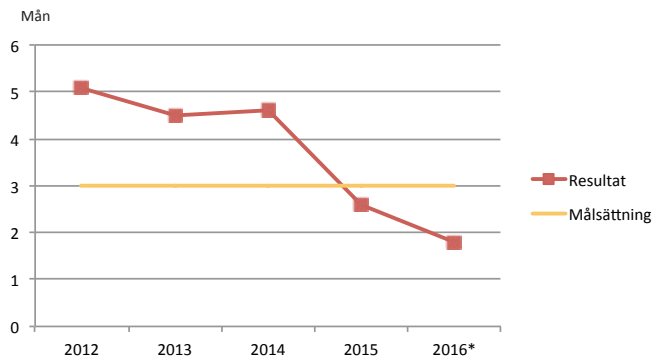


Beviljade prövningstillstånd*



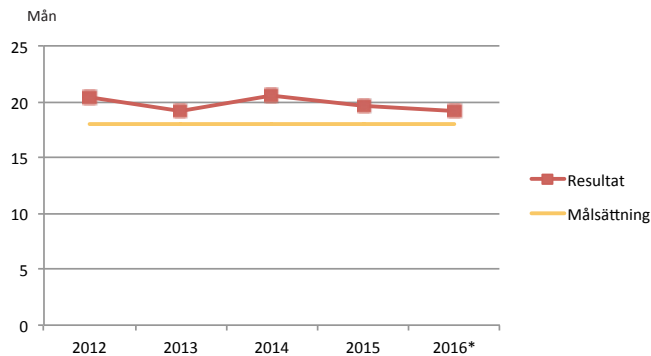
*Inkluderar beviljade prövningstillstånd i hovrätten

Handläggningstider – dispensmål (75:e percentilen)



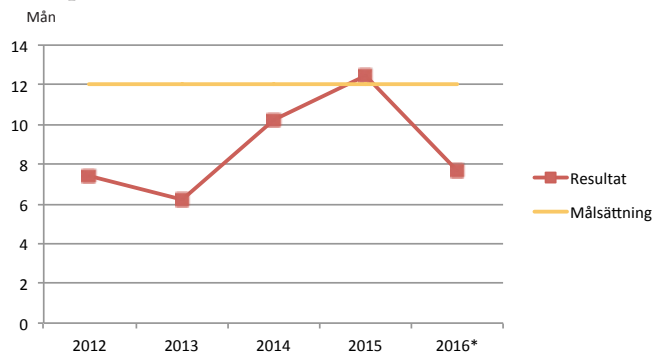
*Totalt antal mål 5 228. Andel som avgjorts av
- en ledamot (93,8 procent)
- tre ledamöter (5,5 procent)

Handläggningstider – dispenserade mål (75:e percentilen)



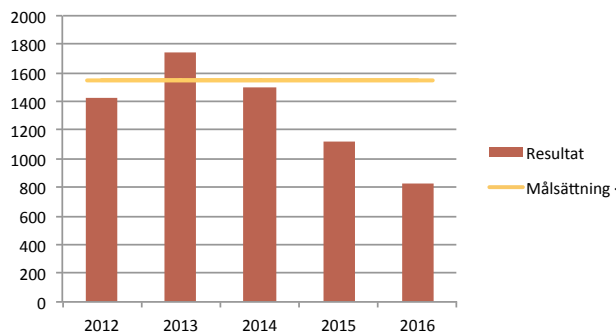
*Totalt antal mål 118

Handläggningstider – extraordinära mål (75:e percentilen)

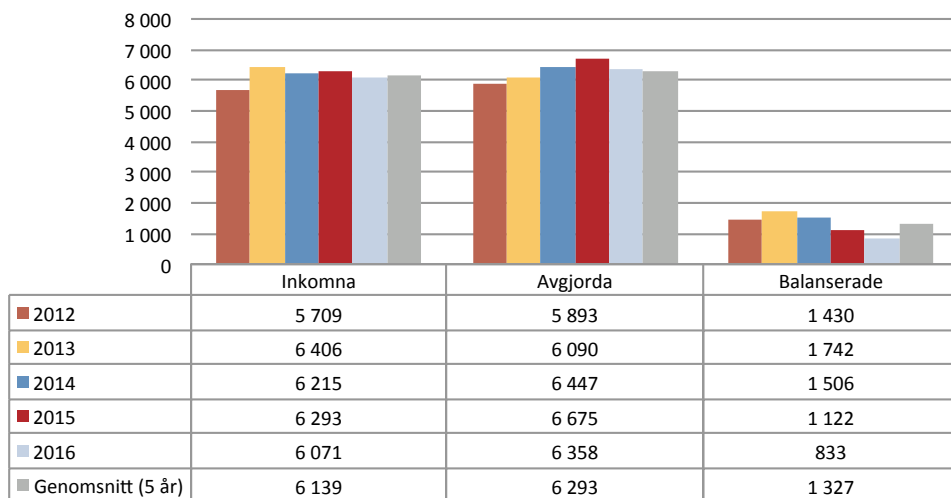


*Totalt antal mål 1120. Andel som avgjorts av
- en ledamot (85,8 procent)
- tre ledamöter (9,6 procent)
- fem ledamöter (4,6 procent)

Totala balanser



Inkomna, avgjorda och balanserade mål



Utveckling per målkategori

	2012	2013	2014	2015	2016	Förändring 2012-2016		Förändring 2015-2016	
Inkomna mål						Antal	%	Antal	%
Tvistemål	340	345	358	336	347	7	2%	11	3%
Brottmål	1650	1 862	1 665	1 785	1 771	121	7%	-14	-1%
Övriga mål	3719	4 199	4 192	4 172	3 953	234	6%	- 219	-5%
Summa	5 709	6 406	6 215	6 293	6 071	362	6%	- 222	-4%
Avgjorda mål						Antal			
Tvistemål	348	367	353	354	369	21	6%	15	4%
Brottmål	1737	1 807	1 761	1855	1795	58	3%	-60	-3%
Övriga mål	3808	3 916	4 333	4466	4194	386	10%	-272	-6%
Summa	5 893	6 090	6 447	6 675	6 358	465	8%	- 317	-5%
Balanserade mål						Antal			
Tvistemål	168	149	154	135	113	-55	-33%	-22	-16%
Brottmål	307	359	263	193	169	-138	-45%	-24	-12%
Övriga mål	933	1234	1 089	794	551	-382	-41%	-243	-31%
Summa	1 430	1 742	1 506	1 122	833	-597	-42%	-289	-26%

